

НЕЗАЛЕЖНА МЕДІЙНА РАДА

Висновок № 27

щодо коментаря Євгена Мураєва про Олега Сенцова на телеканалі «112»

м. Київ

«4» вересня 2018 р.

I. Обставини справи

1. 19 червня 2018 року до Незалежної медійної ради надійшло звернення від Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (лист № 17/796 від 19.06.2018) із проханням висловити позицію та надати висновок щодо наявності порушень чинного законодавства України в коментарях народного депутата Євгена Мураєва, зафіксованих у ефірі ТОВ «ТРК «112-ТВ», які стосувалися Олега Сенцова.

2. 3 липня 2018 року Незалежна медійна рада, відповідно до пункту 12 Положення про Незалежну медійну раду, визнала звернення в цій справі прийнятним з огляду на актуальність питань, пов'язаних із визволенням політичних в'язнів, а також на чутливість українського суспільства до цієї теми.

3. У прямому ефірі телеканалу «112» від 2 червня 2018 року¹ ведуча передачі проводить телефонне інтерв'ю з народним депутатом Євгеном Мураєвим. Вона запитує його думку про те, чому напередодні можливого звільнення Олега Сенцова знову було оприлюднено протоколи допитів Геннадія Афанасьєва, який свідчив проти Сенцова. Він стверджує, що, напевне, ці матеріали тепер не охороняються таємницею слідства, й розпочинає свій монолог. Так, лунають тези, що протягом останніх років *«герои стали предателями, а некоторые предатели — героями»*, що спецоперації СБУ, однією з яких може бути героїзація Сенцова, *«позорят украинцев»* (із натяком на інсценування смерті Бабченка. — НМР); що пам'ятники справжнім героям, які мають бути прикладом для наслідування (маються на увазі герої «Великой Отечественной войны»), руйнуються.

4. Ведуча програми далі посилається на тези громадського діяча Віктора Зубрицького та стверджує, що Афанасьєв свідчив проти Сенцова навіть за наявності адвоката й на це варто звернути увагу, оскільки про катування Афанасьєв заявив уже після повернення на територію

¹ <https://netstor.nrada.gov.ua/sharing/ukskre7iW>

України. Вона питає в пана Мураєва: «Чи можна довіряти словам, якщо свідчення про тиск не підтверджені і, зокрема, немає підпису адвоката?».

Народний депутат стверджує, що Сенцова можна по-різному сприймати. «С точки зору того, що человек готовил поджоги и взрывы — для части населения он является террористом, для националистической части — он, наверное, является героем, и время расставит всё на свои места: кто прав, кто неправ, и кто как эту ситуацию воспринимает». Далі пан Мураєв стверджує, що Сенцова «сдали умышленно». Він заявляє, що з матеріалів, опублікованих Зубрицьким та Ольгою Шарій, не схоже, щоб Афанасьєв давав показання під тиском, зокрема, бо він там «веселенький», а також тому, що підтвердив факт дачі показань уже після повернення до України.

Насамкінець, пан Мураєв висловлює думку про те, що дії щодо одного з редакторів інтернет-ЗМІ, пов'язаного з Російською Федерацією, були вчинені для обміну із Сенцовим, та називає це спецоперацією СБУ.

II. Регулювання

1. Конституція України

Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя.

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права

Стаття 20

2. Будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, повинен бути заборонений законом.

3. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини)

Стаття 10. Свобода вираження поглядів

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам

вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

4. Закон України «Про телебачення і радіомовлення»

Стаття 6. Неприпустимість зловживання свободою діяльності телерадіоорганізацій

2. Не допускається використання телерадіоорганізацій для:
закликів до розв'язування агресивної війни або її пропаганди та/або розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті;
поширення інформації, яка порушує законні права та інтереси фізичних і юридичних осіб, посягає на честь і гідність особи.

Стаття 59. 1. Телерадіоорганізація зобов'язана:

в) поширювати об'єктивну інформацію.

Стаття 60. 1. Творчий працівник телерадіоорганізації зобов'язаний:

б) перевіряти достовірність одержаної ним інформації;
г) виконувати інші вимоги, які випливають із цього Закону і статуту телерадіоорганізації та укладеного ним з телерадіоорганізацією трудового договору.

5. Кодекс етики українського журналіста²

6. Повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста. Журналісти та редактори повинні здійснювати кроки для перевірки автентичності усіх повідомлень, відео- та аудіоматеріалів, отриманих від представників загалу, фрилансерів, прес-служб та інших джерел.

9. Факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного. Неприпустимим є розповсюдження інформації, що містить упередженість чи необґрунтовані звинувачення.

10. Точки зору опонентів, в тому числі тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано. Так само мають бути подані оцінки незалежних експертів.

6. Резолюція ПАРЄ 1003 (1993) «Про етичні принципи журналістики»³

---

² <http://www.cje.org.ua/ua/code>

4. Поширення повідомлень має базуватися на принципі достовірності, що забезпечується відповідними засобами перевірки й доказів, а також на неупередженості подання, опису й розповіді. Чутки не повинні бути складовою повідомлень. Заголовки та виклад повідомлень мають відображати сутність представлених фактів і даних якомога точніше.

21. Отже, журналістика не повинна змінювати правдиву й неупереджену інформацію або чесні думки, використовувати їх на користь ЗМІ, намагаючись створити чи сформулювати громадську думку, оскільки законність журналістики ґрунтується на ефективній повазі основоположного права громадян на інформацію як складовій поваги демократичних цінностей. Тому журналістика, пов'язана із законними розслідуваннями, обмежується достовірністю й чесністю інформації та думок і є несумісною з журналістськими кампаніями, що проводяться на підставі заздалегідь випрацюваних позицій і спеціальних інтересів.

III. Оцінка дотримання законодавства та професійних стандартів діяльності журналіста

1. До питань, пов'язаних із політв'язнями, суспільства, що перебувають у стані війни, є вкрай чутливими. Тимчасом як боротьба політичних в'язнів за своє життя та справедливість стає символічним актом, який згуртовує довкола себе значну частину населення, будь-яке ставлення під сумнів щирості та символічності такого акту ризикує стати запаленим сірником у копиці сіна і збурити громадськість. Голодування Олега Сенцова, що триває понад 100 днів, стало саме таким актом — на підтримку режисера виступили не лише українські, а й закордонні активісти та представники правозахисної спільноти.

2. Варто зазначити, що у своєму зверненні Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення просить проаналізувати цей сюжет на предмет наявності в ньому мови ворожнечі. Мова ворожнечі є однією з небагатьох прямо заборонених форм вираження поглядів; **заборона виступів на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, передбачена статтею 20 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права.**

У Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № 97(20) згадано таку дефініцію мови ворожнечі: *«Всі види висловлювань, котрі поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують різноманітні форми ненависті, викликані нетерпимістю, зокрема нетерпимістю, що виявляється у формі дискримінації меншин і ворожого ставлення до них»*⁴.

Так само «Артикль 19» у Кемденських принципах щодо свободи вираження поглядів та рівності визначає, що забороненою може бути мова ворожнечі, яка спричиняє **неминучий ризик дискримінації**, ворожого ставлення чи насильства щодо осіб, які належать до груп, проти яких спрямована мова ненависті⁵.

---

³ <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=16414&lang=en>; переклад українською: <http://cedem.org.ua/library/rezolyutsiya-1003-1993-pro-etychni-pryntsypy-zhurnalistyky/>

⁴ http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_093

⁵ <https://www.article19.org/data/files/pdfs/standards/the-camden-principles-on-freedom-of-expression-and-equality.pdf>

3. Окремо слід звернути увагу на позицію Європейського суду з прав людини, Велика палата якого в рішенні у справі *Perincek v Switzerland* вивела низку критеріїв, за якими слід аналізувати, наскільки те чи інше вираження поглядів становило мову ворожнечі. У пп. 205–207 рішення суд пропонує звертати увагу на інтенсивність соціального й політичного контексту, в якому лунало вираження; наскільки вираження в його контексті може розглядатися як виправдання ненависті; та на манеру, в якій було виконано вираження поглядів, а також здатність цього вираження призвести до шкідливих наслідків⁶. У п. 102 рішення у справі *Dmitriyevskiy v Russia* суд дещо модифікував критерії і запропонував аналізувати такі з них як **статус спікера, природа матеріалу та його словесність, а також контекст матеріалу**.

4. Незалежна медійна рада пропонує розглянути висловлювання пана Мураєва в розрізі критеріїв, висловлених Європейським судом із прав людини щодо кваліфікації того чи іншого вислову як мови ворожнечі. Основним висловлюванням, що підлягає аналізу, є такі слова політика: *«С точки зрення того, что человек готовил поджоги и взрывы — для части населения он является террористом, для националистической части — он, наверное, является героем, и время расставит всё на свои места: кто прав, кто неправ, и кто как эту ситуацию воспринимает»*.

5. Якщо звернути увагу на статус пана Мураєва, то він є народним депутатом України, а також одним із очільників політичної партії «За життя!», яка, за соціологічними даними, претендує на достатньо серйозне представництво в парламенті наступного скликання⁷. Крім того він є власником телеканалу NewsOne⁸. З огляду на це варто зазначити, що як політичний діяч і медійник в одній особі, пан Мураєв мав усвідомлювати, **що його слова будуть сприйматися як слова представника влади, який, можливо, щось знає, а отже значущість його коментаря вища за слова простих громадян із того чи іншого питання**.

Щодо природи висловлювання та слів, використаних у ньому, то Незалежна медійна рада усвідомлює: **захист має надаватися не лише інформації та ідеям, які сприймаються позитивно або розглядаються як необразливі чи залишають аудиторію байдужою, а й тим ідеям, які ображають, шокують або турбують** (п. 87 рішення Європейського суду з прав людини у справі *Pentikainen v Finland*)⁹. З огляду на це, навіть незважаючи на контекст, у якому було висловлено свої тези паном Мураєвим — а саме ситуація початку голодування Олега Сенцова, його незаконне ув'язнення, міжнародний консенсус щодо відсутності в його діях складу інкримінованого злочину, **Незалежна медійна рада не має достатніх підстав стверджувати про наявність мови ворожнечі у його словах, а отже і про відповідальність телеканалу «112» за нормою законодавства про телебачення і радіомовлення**.

6. Водночас окремо варто зупинитися на аналізі дотримання професійних стандартів діяльності журналістів телеканалу «112» у цьому сюжеті. Особливу увагу слід звернути на дотримання стандартів достовірності та збалансованості подання інформації. Стандарту достовірності слід

⁶ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158235>

⁷ див. зокрема <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=767&page=2>

⁸ <https://newsone.ua/about-channel/struktura-sobstvennosti/struktura-sobstvennosti-2017.html>

⁹ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158279>

дотримуватися, **щоби кожен факт, наведений у передачі, був перевіреном та підтвердженом належними джерелами перевірки інформації** (п. 5 висновку щодо трансляції телеканалом *NewsOne* сюжету про розгляд комітетом із фінансових питань Конгресу США наявності корупції в НБУ (№ 20 від 2 листопада 2017 року)¹⁰; п. 6 висновку щодо трансляції телеканалом «112» документального фільму «Операція “Паспорт”» (№ 21 від 26 грудня 2017 року)¹¹; п. 4 висновку щодо трансляції телеканалом «UA: Суми» випуску «Видавці коммайна» передачі «Під прицілом» (№ 22 від 18 січня 2018 року)¹²). **Стандарт збалансованості подання інформації передбачає надання слова всім сторонам із конфліктного питання** (п. 6 висновку щодо трансляції програми «Слідами грантоїдів: спеціальний репортаж» телеканалом «Україна» (№ 16 від 27 червня 2017 року);¹³ п. 2 висновку щодо сюжету «Отбор судей в Верховный Суд: кто виноват в срыве процесса» у програмі «Подробности» на телеканалі «Інтер» 13 червня 2017 року (№ 17 від 5 липня 2017 року)¹⁴).

7. Протягом свого монологу пан Мураєв висловив декілька тверджень, що звучали як твердження про факти. Зокрема, він ствердив, що Олег Сенцов є людиною, яка готувала підпали та вибухи, та прирівняв його до терориста. Також в ефірі пролунала теза про те, що Геннадій Афанасьєв відмовився від своїх свідчень у справі Сенцова вже після повернення на територію України, хоча насправді він зробив це ще в російському суді¹⁵.

Варто згадати, що у пп. 3-4 висновку у справі щодо запису передачі за участі Вікторії Шилової в ефірі телеканалу «Репортер» (Одеса) (№ 2 від 16 березня 2016 року)¹⁶ Незалежна медійна рада зазначила: **у випадках озвучення інформації, схожої на твердження про факти, без жодного підтвердження та посилання на першоджерела, найпершим і найголовнішим обов'язком журналіста є докласти всіх можливих зусиль для перевірки такої інформації, з'ясування її достовірності; якщо ж не було здійснено належної перевірки інформації, яку одержує аудиторія телеканалу, то такі дії можна розцінювати як свідоме викривлення дійсності, що суперечить принципам журналістики.**

Стиль спілкування ведучої програми з паном Мураєвим був пасивним та радше компліментарним до тез, які висловлював коментатор. Вона не зробила жодних кроків для того, щоби представити альтернативну позицію або ж нагадати про міжнародну реакцію на ув'язнення Олега Сенцова. Її пасивна позиція не дала змоги зупинити поширення інформації, яка могла би спричинити негативні наслідки. А зважаючи на те, що це відбувалося в новинній

¹⁰ <http://mediarada.org.ua/case/translyatsiya-telekanalom-newsone-syuzhetu-pro-rozhlyad-komitetom-z-finansovyh-pytan-konhresu-ssha-nayavnosti-koruptsiji-v-nbu/>

¹¹ <http://mediarada.org.ua/case/translyatsiya-telekanalom-112-dokumentalnoho-filmu-operatsiya-pasport-2/>

¹² <http://mediarada.org.ua/case/translyatsiya-telekanalom-ua-sumy-vypusku-vydavtsi-kommajna-peredachi-pid-prytsilom/>

¹³ <http://mediarada.org.ua/case/translyatsiya-prohramy-slidamy-hrantojidiv-spetsialnyj-reportazh-na-telekanali-ukrajina/>

¹⁴ <http://mediarada.org.ua/case/syuzhet-otbor-sudej-v-verhovnyij-sud-kto-vynovat-v-sryive-protseassa-u-prohrami-podrobnosti-na-telekanali-inter-13-cherhvnyya-2017-roku/>

¹⁵ див. зокрема <https://detector.media/medialife/article/138338/2018-06-08-zhurnalisty-prizyvayut-boikotirovat-newsone-i-lishit-muraeva-mandata-iz-za-ego-vyskazyvanii-o-sentsove/>

¹⁶ <https://mediarada.org.ua/case/408/>

передачі, то противагу думці пана Мураєва мала би демонструвати сама ведуча; вона мала б опонувати його тезам.

З огляду на це, Незалежна медійна рада вважає, що при трансляції коментарів щодо Олега Сенцова, озвучених народним депутатом Євгеном Мураєвим на телеканалі «112» 2 червня 2018 року, телеканал припустився порушення стандарту достовірності подання інформації, а також не зміг забезпечити збалансованості подання інформації в ефірі.

8. Окремо варто проаналізувати *питання вибору пана Мураєва як експерта для коментування відповідної тематики*. Як Незалежна медійна рада вже зазначала у пунктах 1.3 та 1.5 своєї Рекомендації щодо принципів запрошення гостей і титрування експертів в інформаційно-аналітичній журналістиці (№ 2 від 27 лютого 2018 року)¹⁷, **політик має коментувати суспільно-політичні явища або від імені представленої ним політичної сили, або в межах сфери його компетенції — професійної (наявність попередньої експертизи, наукової роботи тощо) або посадової (представляє відповідний комітет парламенту або відповідає за певний напрям діяльності)**; водночас ЗМІ має проявити відповідальність щодо запрошення в ролі експертів із загальних тем політиків, помічених у використанні мови ворожнечі, маніпулюванні фактами, заангажованістю тощо під час збройної агресії Російської Федерації, коли розмова з ними не стосується конкретної діяльності цих людей і їхньої відповідальності за ті чи інші вчинки.

Відповідно, до коментування ситуацій, пов'язаних із незаконними ув'язненнями (як-от ситуація Олега Сенцова) доречно залучати осіб, які безпосередньо володіють інформацією про хід процесу: родичів політв'язня, інших політв'язнів, представників правозахисних організацій. У разі спілкування з політиками доречно залучати тих представників політикуму, які є безпосередньо дотичними до переговорів про обмін чи звільнення таких в'язнів.

Із цього погляду **не до кінця зрозумілий і викликає сумніви вибір телеканалом пана Мураєва як людини, в якій брали коментар із цієї тематики**. Його подальша реакція на прохання вибачитися за сказане, опублікована в YouTube, містила слова: *«Прости, что они бросили тебя вместе с Крымом. Прости, что они сдали тебя и страну. Они играют на твоём имени, чтобы дальше быть у власти и зарабатывать на войне. Прости их за это, если сможешь. Я их простить не могу. Я сделаю все, чтобы время подонков закончилось и все политзаключенные вернулись домой. Простите ребята, что так долго. Потерпите, еще немного»*¹⁸. Такі вислови свідчать **про заангажованість пана Мураєва як політика щодо коментування цієї тематики**, а також про використання ефіру для власного політичного просування.

IV. Висновки

Незалежна медійна рада вважає, що при трансляції коментарів щодо Олега Сенцова, озвучених народним депутатом Євгеном Мураєвим 2 червня 2018 року, ТОВ «ТРК «112-ТВ»

¹⁷ <https://mediarada.org.ua/recommendations/2/>

¹⁸ https://www.youtube.com/watch?v=51fK1sjV_Os

припустилося порушення стандартів достовірності та збалансованості подання інформації, відображених у статті 59 Закону України «Про телебачення і радіомовлення».

Результати голосування: «За» — 10;

«Проти» — 0;

«Утримуюсь» — 0.

Голова Незалежної
медійної ради

Наталія Лигачова

Секретар Незалежної
медійної ради

Ігор Розкладай